

УДК 911.9+502.31+504.062

І.М. Суматохіна

Дніпропетровський національний університет

ГЕОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Вступ. Наприкінці ХХ ст. характерними ознаками техногенно навантажених міст стає утворення комплексу екологічних небезпек і кризового стану природного середовища. Рівні серйозності й імовірності екологічних небезпек деяких промислових міст такі, що створюють загрозу екологічній безпеці не тільки регіону, а й країни в цілому. Отже формування екологічної безпеки й сталого розвитку цих міст є важливим елементом забезпечення національної безпеки України, який ґрунтується на застосуванні сучасних науково-методологічних підходів.

Вихідні дані. В останні десятиліття відзначається посилений інтерес наукової громадськості до розробки концепції регіональної екологічної політики на основі застосування геокібернетичного підходу [1, 3 - 5]. Загальновизнаним ефективним інструментом забезпечення екологічної безпеки регіону стає географічний менеджмент, або геоменеджмент. Адже він містить у собі такі додаткові функції, як територіальне планування і проектування, екологічну експертизу, регіональний маркетинг, геоаудит тощо [1].

У процесі формування і розвитку геоменеджменту все сильніше виявляється його територіальна диверсифікація й застосування на різних рівнях – від об'єктового до регіонального і глобального.

Актуальність проблеми геоменеджменту як важливого чинника збалансованого розвитку відзначається міжнародною науковою громадськістю. Про це свідчить широке використання у наукових дослідженнях таких принцип-методів геокібернетики, як геологістика, геологічний інжиніринг, «зелений менеджмент», або геоменеджмент, «зелений маркетинг» [1, 3, 5].

У роботі [1] автор позиціонує геоменеджмент як процес управління територіальною (просторовою) організацією продуктивних сил, громадського життя і довкілля з метою одержання економічного, соціального, екологічного та синергетичних ефектів (у т. ч. ефекту сталого розвитку). При дослідженні міст вважаємо найбільш ефективним застосування комплексного геоменеджменту як механізму управління природокористуванням і станом довкілля з метою забезпечення екологічного розвитку міст.

Мета даної статті полягає в обґрунтуванні концептуальної моделі комплексного геоменеджменту як дієвого інструменту формування й реалізації екорозвитку міст – гірничопромислових і переробних центрів на прикладі Придніпровського промислового регіону.

Виклад основного матеріалу. Аналіз динаміки й сучасного стану геологічного і суміжних середовищ міст Придніпровського промислового регіону (у межах Дніпропетровської області) підводить до висновку, що на території усіх міст – потужних гірничодобувних і переробних центрів утворилася дестабілізаційна або кризова ситуація, пов'язана з техногенним перевантаженням й утворенням різних видів екологічних ризиків і небезпек, яка не задовольняє вимоги безпечного середовища життя. Так, на території Криворізької та Дніпропетровсько-Дніпродзержинської агломерацій утворилися ділянки критичного й катастрофічного рівня екологічної небезпеки, зокрема геодинамічної (зсуви, просідання, провали поверхні над гірничими виробками тощо), гідродинамічної (техногенне підвищення рівня ґрунтових вод, підтоплення), гідрохімічної (техногенні зміни хімізму поверхневих і підземних вод), геохімічної (утворення техногенних геохімічних провінцій, у т.ч. підвищеної радіоактивності), геофізичної (техногенні геофізичні поля). Павлоградська і Нікопольсько-Орджонікідзевська агломерації та інші промислові агломерації й центри характеризуються утворенням граничного і критичного рівня екологічних небезпек, а саме, гідродинамічної, гідрохімічної й геохімічної.

Забезпечення «екорозвитку» або усталеного розвитку промислових міст і агломерацій зазначеного регіону вбачається можливим лише за умови розробки та реалізації єдиного науково–методичного підходу до управління екологічними ризиками й небезпеками.

Концептуальна модель комплексного геоменеджменту стану довкілля промислових міст ґрунтується на розробці й реалізації основних складових, а саме: інформаційного, нормативно-правового, науково-методологічного і технологічного забезпечення. Геоменеджмент розглядається як важливий інструмент, здатний узгоджувати суспільні взаємовідносини між учасниками еколого значущих суспільних відносин та визначати комплекс заходів усталеного розвитку регіону з урахуванням місцевих природних і соціально-економічних особливостей.

Інформаційне забезпечення створюють бази географічної інформації й даних моніторингу довкілля, який дозволяє контролювати процеси територіальної організації й самоорганізації виробництва та споживання на місцевому рівні. Геоінформаційні системи, супутникове позиціонування, автоматизоване картографування складають технологічну основу геоменеджменту.

Для ефективної реалізації стратегії управління екологічним розвитком на території міст необхідні зусилля суб'єктів різного рівня, що беруть участь у процесі формування і функціонування управління екологічними ризиками й небезпеками. Першу групу суб'єктів управління представляють міські ради і підрозділи як органи місцевого самоврядування, що наділені виконавчо-розпорядчими, управлінсько-організаційними і фінансовими повноваженнями. Вони виконують важливі для процесу управління станом природного середовища міст функції, а саме: правотворчі, управління, координування, контролю. До компетенції місцевих рад належить затвердження і забезпечення реалізації екологічних програм на регіональному й муніципальному рівні, надання дозволів на розміщення підприємств, затвердження проектів забудови з урахуванням екологічних вимог, затвердження схем промислових вузлів, організація дослідження кризового стану навколишнього середовища, організація робіт з лікві-

дації наслідків екологічних катастроф тощо. Місцеві ради приймають відповідні акти розпорядчого характеру, які передбачають реалізацію відповідної концепції управління ризиками й небезпеками, адекватної характеру, масштабам і особливостям прояву в регіоні. Вони встановлюють режим використання природних ресурсів і, зокрема, надрокористування.

Другу групу суб'єктів управління становлять Держуправління екології та природних ресурсів міст, Державні екологічні інспекції, Придніпровський центр токсикології промислових відходів, управління екологічної безпеки, екологічна прокуратура, організації територіального планування й проектування. Ці суб'єкти покликані реалізовувати геоменеджмент довкілля, оскільки саме це є основним видом їхньої функціональної діяльності.

Третя група суб'єктів – це підприємства, наукові установи й організації, освітні заклади, громадські об'єднання, які не є суб'єктами управління, але виступають учасниками еколого значущих суспільних відносин [2]. Заклади освіти і науки здійснюють наукові дослідження стану геологічного середовища й джерел техногенного впливу на нього. На основі здійснення аналізу, систематизації та узагальнення вихідної інформації виконується науково-методологічне обґрунтування управління екологічними ризиками та небезпеками на місцевому рівні. Можливим є введення до процесу управління екологічними ризиками й небезпеками нового учасника, наприклад, приватного бізнесу, якщо це сприятиме ефективнішому вирішенню екологічних проблем у місті.

Науково-методологічне забезпечення геоменеджменту природокористування на території промислових міст і агломерацій складається сукупністю наукових принципів і методів філософської, загальнонаукової і конкретно наукової методологій, що потребує більш глибокого і переконливого обґрунтування у подальших публікаціях.

Висновки. З урахуванням викладеного вище, вважаю, що геоменеджмент дозволяє формувати й реалізовувати злагоджену, скоординовану стратегію екологіч-

ного розвитку міста, що сприяє забезпеченню екологічної безпеки життєдіяльності населення.

Література:

1. Андерсон В. Геоменеджмент і геомаркетинг як інструменти запровадження регіонального розвитку в умовах ринкових перетворень в Україні // Україна в сучасному світі: Конференція українських випускників програм наукового стажування у США. – Ялта, 2002. – С. 160-165.
2. Заржицький О.С. Юридична природа регіональної екологічної політики як об'єкт правового регулювання // Право України. - 2003. № 6. – С. 6-12.
3. Смирнов І.Г. Геологістика та екологістика як напрями «географізації» логістики // Модернізація і реформування середньої, вищої і післядипломної географічної та картографічної освіти в країнах СНД: досвід, проблеми, перспективи: Матеріали XII Міжнарод. наук.-метод. семінару, Харків, 8-12 вересня 2003 р. – Вінниця: Антекс-У Лтд., 2003. – С. 175-178.
4. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: Підручник. - Львів: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с.
5. The Green Management Revolution. – New York, 1993. – 240 p.